

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ: Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού

Τσιάπα Μαρία

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: αγροτικός τομέας

Ο αγροτικός τομέας και η οικονομική ανάπτυξη

Η εξάρτηση οικονομιών από τον αγροτικό τομέα

- Υπάρχουν αρκετές οικονομίες που βασίζονται σε σημαντικό βαθμό στην αγροτική ανάπτυξη.

Συμμετοχή αγροτικού τομέα (%) στο ΑΕΠ σε ορισμένες χώρες της Αφρικής, 2012

Τσαντ	56
Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	54
Αιθιοπία	49
Μαλί	42
Μπουρούντι	41
Λιβερία	39(67,2-2008)
Ε.Ε.	1,5

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: αγροτικός τομέας

Ποσοστό (%) δαπανών στα τρόφιμα σε σχέση με τη συνολική οικιακή κατανάλωση σε συγκεκριμένες χώρες

Καμπόντια	70,8 (2009)
Τσαντ	68,0 (2009)
Κένυα	45,8 (2008)
Μαλάουι	65,5 (2004)
Αλβανία	67,3 (2005)

Ελλάδα	30,5 (2008)
Γαλλία	22,0 (2008)
Γερμανία	18,5 (2003)

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: αγροτικός τομέας

Επίπεδα παραγωγικότητας στον αγροτικό και στον μη αγροτικό τομέα, 2005

		Αγροτικό τομέα	Μη αγροτικό τομέα
Αγκόλα	Κεντρική Αφρική	216	8.023
Μποτσουάνα	Νότια Αφρική	560	16.486
Μπουρκίνα Φάσο	Δυτική Αφρική	282	7.987
Σιέρα Λεόνε	Δυτική Αφρική	392	367

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: συμβολή αγροτικού τομέα

Συμβολή αγροτικού τομέα στην οικονομία

- Η γεωργία παρέχει επαρκή ποσότητα τροφίμων
 - Επίσης πραγματοποιεί 4 μεγάλες συνεισφορές στην οικονομική ανάπτυξη (Kuznets):
 1. Παροχή εισροών για τομείς της βιομηχανίας (κλωστοϋφαντουργία, μεταποίηση τροφίμων)
 2. Αξιοποίηση συναλλάγματος που προέρχεται από εξαγωγές γεωργικών προϊόντων για την εισαγωγή κεφαλαιουχικού εξοπλισμού
 3. Αύξηση ζήτησης για καταναλωτικά προϊόντα μέσω της αύξησης του εισοδήματος της υπαίθρου
 4. Προσφορά παραγωγικών συντελεστών σε εργασία (μετακινούνται στη βιομηχανία) και σε κεφάλαιο (κάποια από κέρδη αγροτών επανα-επενδύονται στη βιομηχανία)
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: συμβολή αγροτικού τομέα

- Η εκτίναξη των τιμών των τροφίμων το 2007-08 και το 2011 επιδείνωσε τα προβλήματα και υπογράμμισαν την επισφάλεια της εξάρτησης από τον τομέα.
 - Τα αίτια αύξησης των τιμών είναι:
 - Η εκτροπή από παραγωγή τροφίμων σε παραγωγή βιοκαυσίμων
 - Αυξημένη ζήτηση τροφίμων και κρέατος εξαιτίας αύξησης εισοδήματος (χρειάζεται γη)
 - Επιβράδυνση αύξησης της γεωργικής παραγωγικότητας
 - Υψηλότερες τιμές ενέργειας και κόστος εισροών της γεωργίας
 - Εξάντληση νέων γαιών προς καλλιέργεια
 - Αρνητική επίδραση της κλιματικής αλλαγής στην παραγωγή τροφίμων στις αναπτυσσόμενες χώρες
 - Ακατάλληλες πολιτικές και παρεμβάσεις
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: Στάδια εξέλιξης της αγροτικής παραγωγής

Στάδια εξέλιξης της αγροτικής παραγωγής

1. Χαμηλής παραγωγικότητας καλλιέργεια με κύριο σκοπό την αυτοσυντήρηση (Αφρική)

- Χαρακτηριστικά:
 - βασικά τρόφιμα,
 - παραδοσιακές μέθοδοι,
 - χαμηλή παραγωγικότητα,
 - ελάχιστο κεφάλαιο,
 - φθίνουσες αποδόσεις,
 - προτίμηση προς τεχνικές μέσης απόδοσης και χαμηλού ρίσκου.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: Στάδια εξέλιξης της αγροτικής παραγωγής

2. Διαφοροποιημένη ή μικτή οικογενειακή γεωργία όπου ένα μικρό μέρος της παραγωγής καλλιεργείται για αυτοκατανάλωση και ένα σημαντικό μέρος για πώληση στον εμπορικό τομέα (Ασία)

- Χαρακτηριστικά:
 - η αποκλειστική εξάρτηση από εμπόριο σε αρχικό στάδιο επισφαλής λόγω διακύμανσης των τιμών,
 - περισσότερα είδη καλλιέργειας,
 - συσκευές εξοικονόμησης εργασίας,
 - βελτιωμένα inputs,
 - αυξημένα έσοδα λειτουργούν ως ασφάλεια εισοδήματος και είτε βελτιώνουν πρότυπα κατανάλωσης είτε επενδύσεις,
 - η επιτυχία ή αποτυχία μετασχηματισμού της παραδοσιακής γεωργίας οφείλεται στην ικανότητα του γεωργού να αυξήσει την παραγωγικότητά του αλλά και στις κοινωνικές, εμπορικές και θεσμικές συνθήκες
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: Στάδια εξέλιξης της αγροτικής παραγωγής

3. Σύγχρονο αγρόκτημα που απασχολείται με υψηλής παραγωγικότητας εξειδικευμένη γεωργία που είναι προσανατολισμένη στην εμπορική αγορά (ανεπτυγμένες και υψηλά αστικοποιημένες αναπτυσσόμενες)

- Χαρακτηριστικά:
 - Αίτια της μετάβασης αποτελούν η αύξηση του βιοτικού επιπέδου, η βιολογική και τεχνική πρόοδος και η επέκταση των εθνικών και διεθνών αγορών
 - Βασικοί στόχοι το εμπορικό κέρδος και η μεγιστοποίηση της απόδοσης ανά εκτάριο μέσω του συνδυασμού συνθετικών και φυσικών πόρων
 - Αξιοποίηση πόρων για σχηματισμό κεφαλαίου, τεχνολογική πρόοδος για αύξηση παραγωγικότητας
 - Τεχνικές παραγωγής εντάσεως κεφαλαίου, οικονομίες κλίμακας (συμπεριφέρονται σαν μεγάλες βιομηχανικές μονάδες)
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

Στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

- Μια στρατηγική οικονομική ανάπτυξης που θα βασίζεται στη γεωργία απαιτεί τρία βασικά και συμπληρωματικά μεταξύ τους στοιχεία:
 1. Στρατηγική αύξησης της παραγωγικότητας μέσω τεχνολογικών, θεσμικών και τιμολογιακών αλλαγών. Η επέκταση καλλιέργειας σε αχρησιμοποίητα αλλά εν δυνάμει παραγωγικά εδάφη είναι προσωρινή λύση.
 - Εισαγωγή μηχανικής γεωργίας
 - Καινοτομίες (βιολογικές και χημικές, καινοτομίες ελέγχου του νερού)
 - Θεσμικό πλαίσιο να μην ευνοεί μεγάλους γαιοκτήμονες, συμβουλευτικές υπηρεσίες, πλαίσιο δανεισμού
 - Τιμές όχι ιδιαίτερα χαμηλές με στόχο εκβιομηχάνιση και αστικοποίηση
 2. Στρατηγική τόνωσης του εισοδήματος των απασχολούμενων και της ζήτησης για αγροτικά προϊόντα
 3. Στρατηγική σύνδεσης μη αγροτικών εντάσεως εργασίας αναπτυξιακών δραστηριοτήτων με την αγροτική κοινότητα.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

Αναγκαίες συνθήκες για την ανάπτυξη της υπαίθρου

Αγροτική μεταρρύθμιση (παραγωγικότητα, απασχόληση, εισοδήματα, εφαρμογή προγραμμάτων)

Υποστηρικτικές πολιτικές (θεσμικό πλαίσιο, τραπεζικό σύστημα, υποστηρικτικές κυβερνητικές υπηρεσίες).

Ολοκληρωμένοι αναπτυξιακοί στόχοι: ι. αύξηση εισοδήματος με νέες θέσεις εργασίας, αγροτική εκβιομηχάνιση, αυξημένη παροχή εκπαίδευσης, ιι. μείωση ανισοτήτων , ιιι περιβαλλοντική βιωσιμότητα, iv ικανότητα αγροτικού τομέα να στηρίξει και να επιταχύνει το ρυθμό αυτών των βελτιώσεων μακροπρόθεσμα

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

- Η ανάπτυξη του αγροτικού τομέα θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι μιας συνολικής στρατηγικής οικονομικής προόδου ιδιαίτερα για τις χώρες χαμηλού εισοδήματος.
 - Η ανάπτυξη της γεωργίας θεωρείται από πολλούς ως *sine qua non* (εκ των ων ουκ άνευ) της εθνικής ανάπτυξης.
 - Η παραγωγή στις αναπτυσσόμενες χώρες δέχτηκε αύξηση αλλά όχι ανάλογη της αύξησης του πληθυσμού, χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας (όχι αγρανάπαυση, όχι προμήθεια βελτιωμένων σπόρων, εντομοκτόνων κλπ), καταστροφές, ξηρασίες, λιμοί
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

- ⇒ Ο ρόλος της γεωργίας είναι σημαντικός στην οικονομική ανάπτυξη και δεν θα πρέπει να υποτιμάται λόγω της εκβιομηχάνισης.
 - ⇒ Ο εκσυγχρονισμός της παραδοσιακής αλλά και της μη παραδοσιακής γεωργίας μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή αύξησης της παραγωγικότητας.
 - ⇒ Μέτρα προστασίας και βελτίωσης της αποτελεσματικότητας πριν πραγματοποιηθούν δομικές αλλαγές (φιλελευθεροποίησης κλπ) όπου επιδεινώνουν ελλείψεις και αδυναμίες.
 - ⇒ Οι σημαντικοί ρυθμοί ανάπτυξης της γεωργίας θα πρέπει στη συνέχεια να συσχετίζονται με την επέκταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

- Σημαντικός στόχος της Κίνας υπήρξε η αύξηση της γεωργικής παραγωγής και του αγροτικού εισοδήματος. Σκοπός της;
 - Η προώθηση της βιομηχανικής της ανάπτυξης.
 - Ρόλο έπαιξαν όχι μόνο το ανθρώπινο δυναμικό και ο προγραμματισμός αλλά και το θεσμικό πλαίσιο (ινστιτούτα έρευνας και ανάπτυξης, σταθερό πιστωτικό σύστημα, συστήματα διαχείρισης σπόρων, παραγωγής, αγοράς, εξαγωγών).
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης

- Προβληματισμός 1^{ος}: Σήμερα μπορεί η αγροτική παραγωγή να καλύψει τις ανάγκες όλου του πληθυσμού σε παγκόσμιο επίπεδο;
 - το πρόβλημα είναι ότι δεν έχουν αρκετοί άνθρωποι γη να καλλιεργήσουν (καταμερισμός) ή αρκετό εισόδημα ώστε να αγοράσουν τρόφιμα και να αυξήσουν παραγωγή.
 - Προβληματισμός 2^{ος}: Η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας μειώνει το πρόβλημα της φτώχειας;
 - Η μελέτη της FAO (Food and Agriculture Organization of UN) για το 2012 έχει τίτλο 'economic growth is necessary but not sufficient to accelerate reduction of hunger'.
 - Εξαρτάται από τις πολιτικές απασχόλησης και αναδιάρθρωσης της οικονομίας.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

- Δυσκολία αναπτυσσόμενων χωρών στην επίτευξη κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ βιομηχανικής και γεωργικής ανάπτυξης
- Έμφαση στην ταχεία εκβιομηχάνιση στα αρχικά χρόνια προγραμματισμού της ανάπτυξης

Στρατηγικές βιομηχανικής ανάπτυξης

1. Στρατηγική της μεγάλης ώθησης
 2. Στρατηγική της ασύμμετρης ανάπτυξης
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

1. Στρατηγική της μεγάλης ώθησης (Rosenstein-Rodan 1943)

- Υπάρχει ένα κατώτατο όριο πόρων που πρέπει να διατεθεί σε ένα πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης για την εξασφάλιση της επιτυχίας του και συνολικά για να τεθεί μια οικονομία σε αυτοδύναμη τροχιά ανάπτυξης
 - Όταν διενεργούνται τμηματικά μικρά μόνο ποσά επενδύσεων, το άθροισμα των επιμέρους αποτελεσμάτων θα είναι μικρότερο από το αποτέλεσμα του συνόλου των επενδύσεων
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της Μεγάλης Ώθησης

A) Συμπληρωματικότητα της ζήτησης

➤ Η ίδρυση μιας βιομηχανίας θα οδηγήσει σε *αύξηση* εισοδήματος ίση με την αξία του προϊόντος. Ωστόσο εάν καμία άλλη αύξηση εισοδήματος δεν υπάρξει, αυτή από μόνη της έχει περιορισμένη αγοραστική δύναμη και ένα μέρος αυτού θα δαπανηθεί για την αγορά *μέρους* των παραγόμενων προϊόντων της βιομηχανίας.

➤ Συνεπώς ανάγκη ίδρυσης βιομηχανιών παραγωγής διαφορετικών καταναλωτικών αγαθών $\Rightarrow$ επαρκής νέα απασχόληση και αγοραστική δύναμη $\Rightarrow$ διεύρυνση ζήτησης $\Rightarrow$ αύξηση αποδοτικότητας. Οι βιομηχανίες αλληλοσυμπληρώνονται με την έννοια ότι οι απασχολούμενοι σε μια βιομηχανία γίνονται αγοραστές των προϊόντων των άλλων βιομηχανιών.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

B) Τεχνική συμπληρωματικότητα

- Αναγκαία η ταυτόχρονη ίδρυση βιομηχανιών καθώς αλληλοσυνδέονται για τεχνικούς λόγους (προμήθειας) μέσω των εξωτερικών οικονομιών κλίμακας στις οποίες τόσο βιομηχανίες ίδιου τομέα αλλά διαφορετικού σταδίου παραγωγής, όσο και βιομηχανίες διαφορετικού τομέα επωφελούνται.
 - Βιομηχανίες κεφαλαιουχικού τομέα αλληλοπρομηθεύονται αλλά και προμηθεύουν βιομηχανίες καταναλωτικών αγαθών.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Γ) Τεχνική αδιαιρετότητα του κεφαλαίου

➤ Το κεφάλαιο δεν είναι τελείως διαιρετό ιδιαίτερα στην περίπτωση του πάγιου κοινωνικού κεφαλαίου (μεταφορές, επικοινωνίες και ηλεκτρική ενέργεια). Η δημιουργία οποιουδήποτε κεφαλαίου προϋποθέτει ένα ελάχιστο ποσό επένδυσης (μεγαλύτερο από το συνηθισμένο) ώστε να μπορέσει να παράσχει τις υπηρεσίες της.

Δ) Υπερπήδηση των μη οικονομικών εμποδίων στην ανάπτυξη

Σημαντικές μεταβολές στον πολιτιστικό τομέα (αξίες, συμπεριφορά ανθρώπων) προκύπτουν ύστερα από σημαντικές μεταβολές στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Αξιολόγηση της στρατηγικής της μεγάλης ώθησης

Πλεονεκτήματα $\Rightarrow$ εκτέλεση έργων επενδύσεων σε μεγάλο αριθμό κλάδων

Αμφισβητήσεις:

- i. Εφικτή η επέκταση/βελτίωση υπαρχόντων έργων.
- ii. Πόροι μεγάλης τάξης μεγέθους και αν αυτοί εξασφαλίζονται μετά το πέρας του έργου
δύσκολη η εύρεση συντελεστών παραγωγής (ανελαστικότητα προσφοράς)
- iii. Προβλήματα συντονισμού ενός πολύπλοκου ολοκληρωμένου προγράμματος
οικονομικής ανάπτυξης που βασίζονται: α) όχι κατά την αρχική κατάσταση του
προγράμματος αλλά κατά την εκτέλεση των διαφόρων έργων σε ένα καθορισμένο
χρονοδιάγραμμα, οποιαδήποτε αναβολή/επιτάχυνση του έργου συνεπάγεται
αυξανόμενο κόστος, β) στην ανεπάρκεια ως προς τη διάθεση γνώσεων.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

2. Η Στρατηγική της Ασύμμετρης Ανάπτυξης (Hirschman 1958)

Το πρόβλημα δεν είναι η έλλειψη κεφαλαίου αλλά επιχειρηματικότητας. Υποστηρίζει το σημαντικό ρόλο της τεχνικής συμπληρωματικότητας αλλά όχι απαραίτητα την παράλληλη επέκταση δύο βιομηχανιών (X , Ψ).

➤ Έστω ότι μια βιομηχανία X δίνει μέσω της κάθετης ολοκλήρωσης προϊόντα στη Ψ

➤ Επέκταση βιομηχανίας X στη μεγαλύτερη έκταση $\rightarrow$ επέκταση βιομηχανίας Ψ λόγω μείωσης τιμής αγαθών του X

➤ Επέκταση βιομηχανίας Ψ στη μεγαλύτερη έκταση $\rightarrow$ επέκταση βιομηχανίας X λόγω αύξησης ζήτησης προϊόντων από X

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Η στρατηγική αυτή υπογραμμίζει δύο σημεία:

➤ Ο βαθμός τεχνικής συμπληρωματικότητας δεν είναι ίδιος σε όλες τις βιομηχανίες $\Rightarrow$ οικονομική πολιτική προς βιομηχανίες πυκνών διακλαδικών σχέσεων.

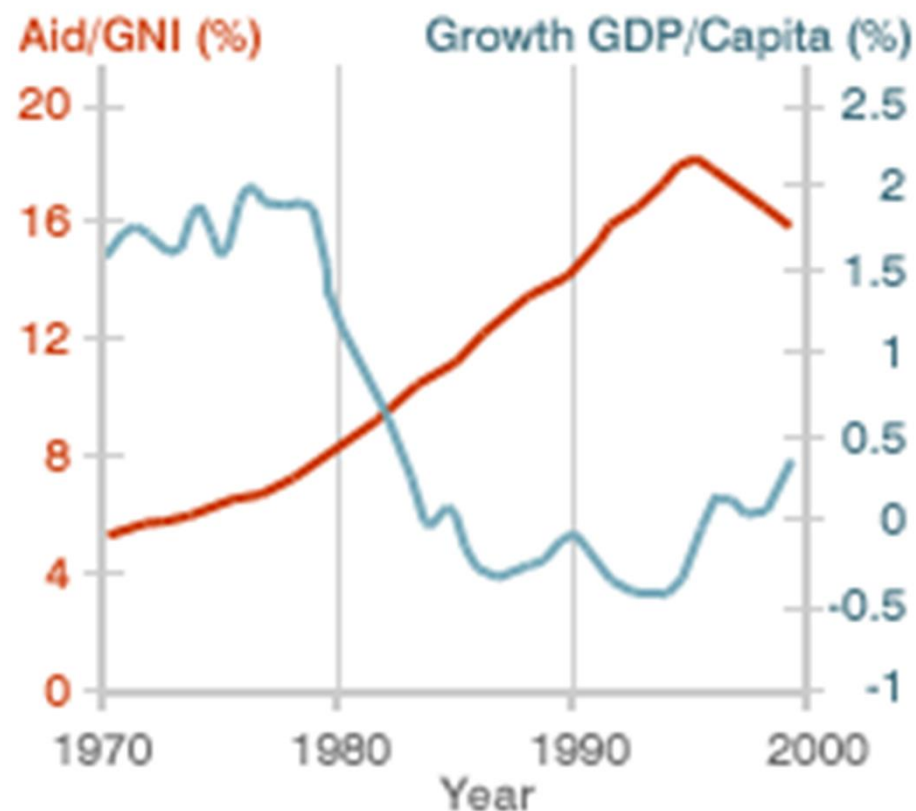
➤ Δεν εξασφαλίζει μια για πάντα αύξηση στο εισόδημα που να οδηγεί σε ισορροπία της σύμμετρης ανάπτυξης (όπως η στρατηγική της μεγάλης ώθησης), αλλά συμβάλλει στη διάρκεια του *δυναμισμού* της ανάπτυξης μέσω ελλείψεων και πλεονασμών.

$\Rightarrow$ Η στρατηγική αυτή υποστηρίζει τόσο μεγάλες όσο και μικρές επενδύσεις.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Η συμβολή της ξένης βοήθειας στα πλαίσια της θεωρίας της μεγάλης ώθησης στις αναπτυσσόμενες περιοχές

AID AND GROWTH IN AFRICA 1970-2000 (10-YEAR MOVING AVG)

As African aid rose, growth slowed.
World Development Indicators Online

Developed countries give millions of dollars a year in foreign assistance to aid developing countries, but what are the effects?

Η αρωγή ξένης χρηματοδότησης στην υπο-Σαχάρα περιοχή για πάνω από μισό αιώνα αποδεικνύει ότι η πολιτική της μεγάλης ώθησης ad hoc δεν είναι πάντα ωφέλιμη

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Ξένη βοήθεια παρέχεται στη Ζάμπια από το '60. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας θα έπρεπε να ανέρχεται σε πάνω από 20.000 δολάρια (έχει 1.200).

Source: World Bank, The (1998d). "Assessing aid: what works, what doesn't, and why." Oxford: Oxford University Press.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι η οικονομική βοήθεια θα συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας λιγότερο ανεπτυγμένης χώρας;

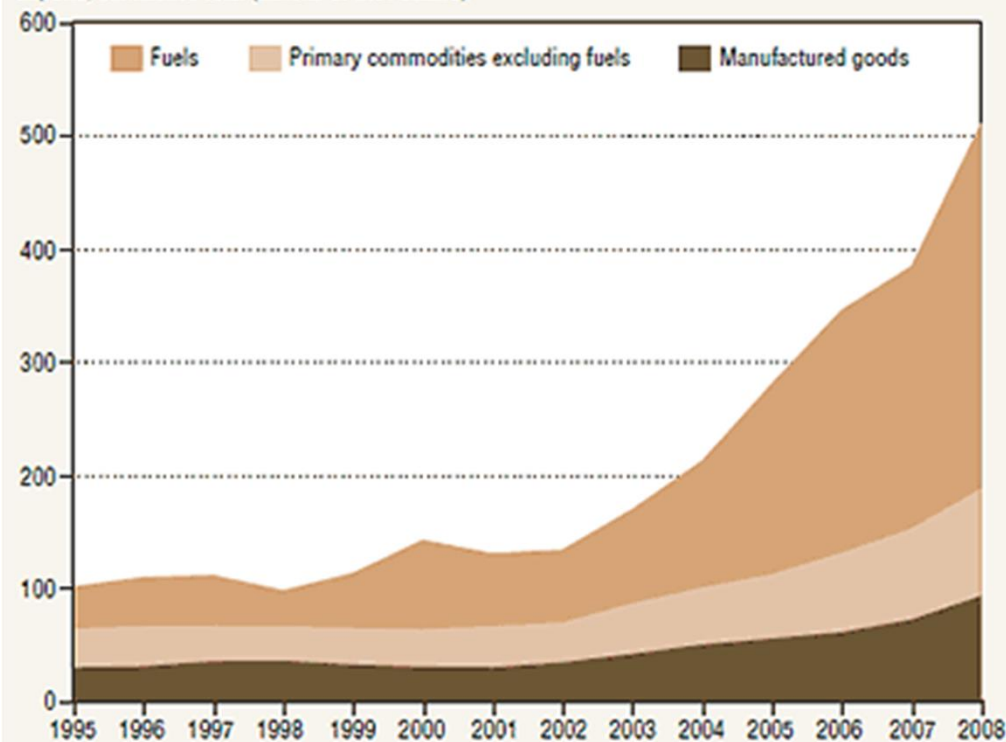
- Η οικονομική βοήθεια υποστηρίζει περισσότερο την κατανάλωση παρά τις επενδύσεις, και αυτό ευνοεί βραχυπρόθεσμα τα φτωχά στρώματα. Ωστόσο η αναδιάρθρωση της οικονομίας μακροπρόθεσμα θα επέλθει μέσα από πολιτικές προώθησης επενδυτικής δραστηριότητας.
 - Συνεπώς οποιαδήποτε μορφή οικονομικής αρωγής συμβάλλει στην ανάπτυξη των χωρών υπό την προϋπόθεση συνύπαρξης ενός πλαισίου πολιτικών.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Διάθεση φυσικών πόρων και ανάπτυξη

Fuels and Other Primary Commodities Dominate Africa's Exports

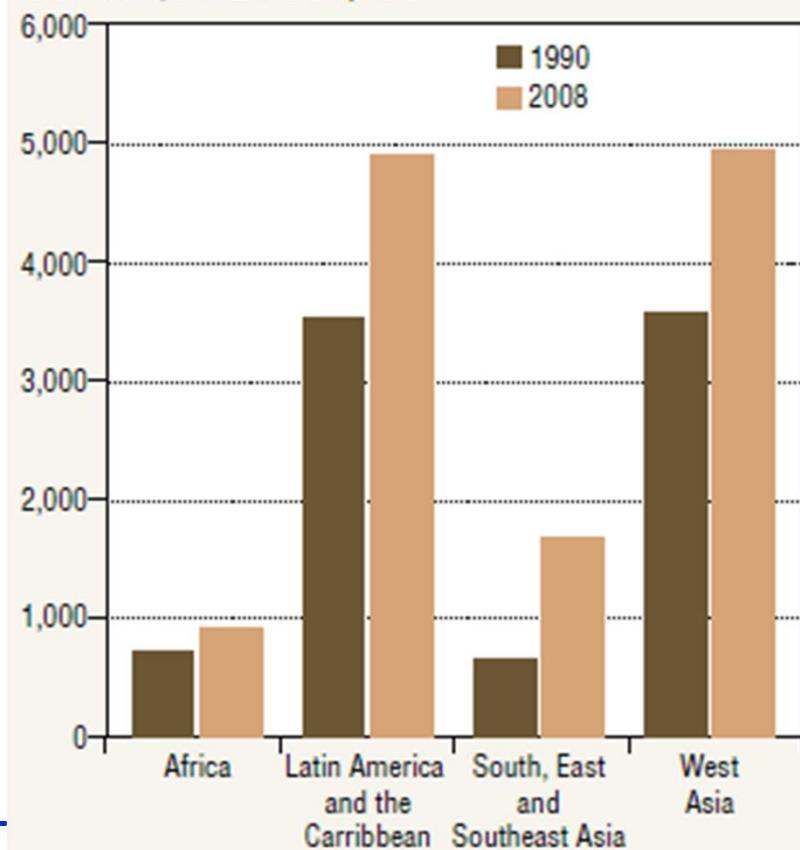
Exports, cumulative total (billions of U.S. dollars)

SOURCE: United Nations Conference on Trade and Development.

Africa's Real Per Capita GDP Ranks Comparatively Low

U.S. dollars, constant 2000 prices

SOURCE: United Nations Conference on Trade and Development.

⇒ Μεγαλύτερη αύξηση εξαγωγών σε πετρέλαιο, η οποία δεν οδήγησε σε σημαντική αύξηση ΑΕΠ/κεφ

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

➤ Τι φταίει;

- Αναποτελεσματικές πολιτικές αναδιάρθρωσης
 - Διακυβέρνηση, προγραμματισμός, οικονομική διαχείριση
 - Ποιότητα θεσμών (διαφθορά)
 - Εξωτερικές πιέσεις (πχ. εμπόριο, εκμετάλλευση φυσικών πόρων από εξωτερικούς φορείς)
 - Αρρώστιες, πόλεμοι
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Η αναγκαιότητα διαρθρωτικών πολιτικών

- Δυσκολία αναπτυσσόμενων χωρών στην επίτευξη κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ βιομηχανικής και γεωργικής ανάπτυξης.
 - Ορθότερη πολιτική αποτελεί η παράλληλη πρόοδος σε γεωργικό και βιομηχανικό τομέα.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

Countries are asking, what can they do to promote technology, to enhance their competitiveness, to increase their exports and their ability to compete with foreign imports.

It makes no difference whether the economy produces potato chips or computer chips—the economy should produce whatever maximizes GDP,
and the market is in the best place to make those decisions.

(Stiglitz)

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: βιομηχανία και οικονομική ανάπτυξη

- Σε γενικές γραμμές πρέπει να υιοθετηθεί η κατάλληλη στρατηγική που θα ενσωματώνει πολιτικές οικονομικής και παραγωγικής αναδιάρθρωσης, αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, και προστασίας και στήριξης του κοινωνικού ιστού.
 - Η μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο δεν θα πρέπει να ακολουθεί μεθόδους προέλευσης από το εξωτερικό αλλά προσαρμοσμένων στα δικά της χαρακτηριστικά και συγκριτικά πλεονεκτήματα.
 - Η μετάβαση θα πρέπει να είναι σταδιακή και παράλληλη με τη βελτίωση των επιπέδων παραγωγικότητας και της τεχνολογικής αναβάθμισης.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

Παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

Το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης

- Το διπολικό σχήμα 'κέντρου-περιφέρειας' επικράτησε κατά την εξάπλωση της βιομηχανίας στις χώρες του κέντρου (Δ. Ευρώπη, ΗΠΑ) με τη λειτουργική διάκριση ανάμεσα σε βιομηχανική παραγωγή και αγροτική παραγωγή (λιγότερο ανεπτυγμένες).
 - Από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και μετά το διπολικό αυτό σχήμα άρχισε να διαφοροποιείται καθώς ένας νέος καταμερισμός εργασίας άρχισε να αναπτύσσεται.
 - Παρατηρείται σημαντική επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών των αναπτυγμένων χωρών.
 - Οι κλάδοι βαριάς βιομηχανίας που αποτέλεσαν τις ατμομηχανές της μεταπολεμικής ανάπτυξης της μαζικής παραγωγής αρχίζουν να παρουσιάζουν σοβαρή ύφεση.
 - Κατά τη δεκαετία 1973-83 το σύνολο σχεδόν των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών γνωρίζει μείωση της απασχόλησης στη μεταποίηση.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

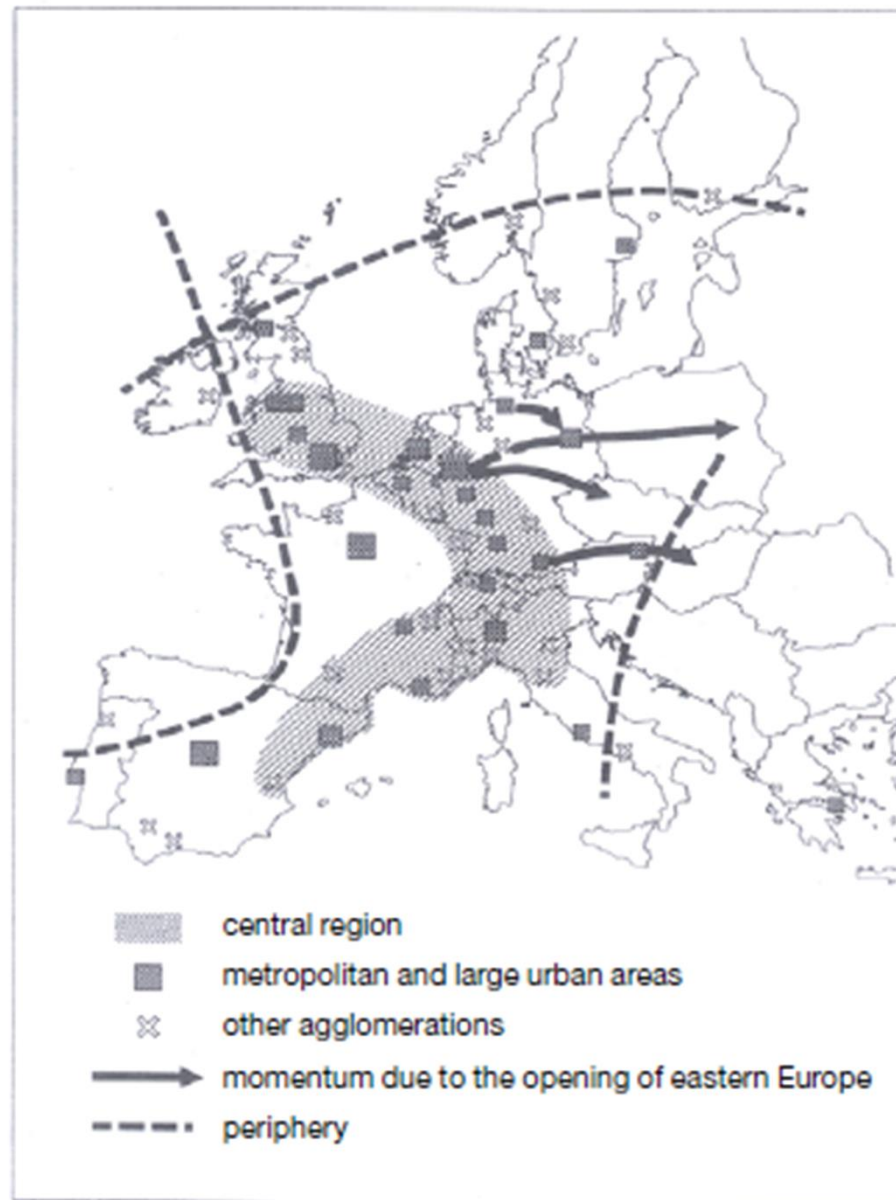
- Ένας νέος διεθνής καταμερισμός εργασίας αντικαθιστά τον παλιότερο διπολικό διαχωρισμό του κόσμου ανάμεσα στις χώρες του αναπτυγμένου βιομηχανικού «κέντρου» και αυτές της υπανάπτυκτης αγροτικής «περιφέρειας».
- Το φαινόμενο της αποβιομηχάνισης συνδέεται για τους περισσότερους με μείωση της απασχόλησης και των επενδύσεων στη μεταποιητική βιομηχανία ως αποτέλεσμα της μετατόπισης των δραστηριοτήτων στον τριτογενή τομέα της οικονομίας στο πλαίσιο μιας ιστορικής πορείας σταδίων ανάπτυξης.
- Η οικονομική ανάπτυξη είναι μια διαδικασία *‘δημιουργικής καταστροφής’* (Schumpeter). Η δημιουργία νέων οικονομικών δομών προωθείται μέσα από αναδιαρθρώσεις της παραγωγής και της τεχνολογίας, και καταστροφές προηγούμενων οικονομικών δομών.
- Οι πολιτικές ανάσχεσης της αποβιομηχάνισης, αναδιάρθρωσης της οικονομικής βάσης και ανταγωνιστικής προσαρμογής σε αλλαγές είχαν επιτυχία όταν δεν βασίζονταν σε αποσπασματικά μέτρα και στηρίζονταν σε *στρατηγικές συμμαχίες* ανάμεσα στους διάφορους τοπικούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

Η νέα οικονομική γεωγραφία των υπηρεσιών

- Οι υπηρεσίες έχουν αναδειχτεί ως κυρίαρχος τομέας στη σύνθεση του ΑΕΠ και της απασχόλησης σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες.
 - Η παραγωγή αγαθών είναι αδύνατη χωρίς τις *υπηρεσίες υποστήριξης της παραγωγής*.
 - «Βιομηχανία των υπηρεσιών»: η παραγωγή υπηρεσιών όπως και η παραγωγή προϊόντων αποτελεί μια *διαδικασία τεχνικού μετασχηματισμού* από εισροές σε εκροές με τελικό στάδιο την πώλησή τους (εμπόριο, διαμονή, εστίαση, μεταφορές, χρηματοοικονομικά, ακίνητα, εκπαίδευση, υγεία, διασκέδαση).
 - Οι υπηρεσίες που εξαρτώνται από αγορές εργασίας υψηλού εκπαιδευμένου και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού *προσανατολίζονται προς μεγάλες αγορές* εργασίας υψηλής κατάρτισης (μπλε μπανάνα στην Ευρώπη).
-

The Blue Banana and Beyond

'Sunbelt' from Milan to Valencia

'Yellow Banana' from Milan to Warsaw

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

- Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης τις τελευταίες δεκαετίες ευνοεί την εξέλιξη του *τεταρτογενούς τομέα*.
 - Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει υψηλά εξειδικευμένες υπηρεσίες (παροχή επιχειρηματικών συμβουλών, και υπηρεσιών έρευνας και ανάπτυξης). Ουσιαστικά είναι ο τριτογενής τομέας του οποίου ένα μέρος έχει εξειδικευτεί και εμβαθύνει στις δραστηριότητες που συσχετίζονται με την *κοινωνία της πληροφόρησης*.
 - Η μεταποιητική βιομηχανία εξακολουθεί να παραμένει ένας κεντρικός άξονας των οικονομιών.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

Δίκτυα παραγωγής και ανάπτυξη

- Η οικονομική δραστηριότητα τείνει να *τμηματοποιείται* σε επιμέρους λειτουργίες που κατανέμονται σε λιγότερο ή περισσότερο σύνθετα δίκτυα αλληλεξαρτώμενων και εξειδικευμένων επιχειρήσεων.
- Η παραγωγική εξωστρέφεια θέλει την *κάθε επιχείρηση να αποτελεί μέλος* ενός ευρύτερου παραγωγικού δικτύου ή συμπλέγματος αλληλεξαρτώμενων επιχειρήσεων.
- Στη νέα μορφή της ευέλικτης συσσώρευσης (από το φορντικό καθεστώς) κυρίαρχος τύπος αποτελεί η επιχείρηση-κόμβος ενός δικτύου διασυνδέσεων με άλλες επιχειρήσεις μέσα στο οποίο επικρατεί η οριζόντια έννοια της αμοιβαιότητας και της συνεργασίας στον *καταμερισμό της εργασίας* και στην επιτέλεση των παραγωγικών καθηκόντων.
- Ιδιαίτερα οι *μεγάλες επιχειρήσεις* επιδιώκουν να διατηρούν ένα επίπεδο καθετοποιημένης παραγωγής κυρίως σε κρίσιμα σημεία των παραγωγικών τους αλυσίδων ενώ αποκαθετοποιούν τις λιγότερο κρίσιμες λειτουργίες (πχ τελικές φάσεις στη γραμμή συναρμολόγησης).

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

- Οι τάσεις γεωγραφικής συγκέντρωσης της παραγωγής ευνοούν μεγάλες αστικές και μητροπολιτικές περιοχές, καθώς οι τελευταίες παρέχουν ένα πυκνό σε πληροφορία περιβάλλον, μεγάλες αγορές εργασίας με ποικιλίες ειδικοτήτων, αναπτυγμένες μεταφορικές και επικοινωνιακές υποδομές, υπηρεσίες υψηλού επιπέδου και διαφοροποιημένες αγορές.
-

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

- Οι υψηλότερες δραστηριότητες στις αλυσίδες παραγωγής (διευθυντικές, ερευνητικές, τεχνολογικές, χρηματιστικές), δηλαδή το κεντρικό νευρικό σύστημα ελέγχου της παραγωγής παραμένουν στις χώρες του *κέντρου*. Οι λειτουργίες αυτές απαιτούν εισροές εργασίας υψηλής ειδίκευσης και πυκνό σε πληροφορία, τεχνολογία και υποστηρικτικούς θεσμούς περιβάλλον.
- Παραγωγικές μονάδες που στεγάζουν τις συμβατικές φάσεις των παραγωγικών αλυσίδων ιδρύονται σε άλλες χώρες διαμορφώνοντας την 'ημιπεριφέρεια'. Οι λειτουργίες αυτές απαιτούν εισροές εργασίας χαμηλότερου κόστους από τις προηγούμενες. Ενώ παλιότερα το κυρίαρχο σύνθημα «ήταν να έρθουν οι εργάτες στα εργοστάσια», σήμερα είναι «να πάνε τα εργοστάσια στους εργάτες».
- Οι κατώτατες φάσεις αποκεντρώνονται με ιδρύσεις εργοστασίων-παραρτημάτων συναρμολόγησης (branch-plants) στις χώρες της περιφέρειας που διαθέτουν χαμηλόμισθο και ελάχιστα ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.
- Οι χώρες δεν κατατάσσονται με βάση τον κυρίαρχο οικονομικό τους τομέα αλλά με *βάση τη φάση της διαδικασίας παραγωγής και εργασίας στην οποία εξειδικεύονται.*

Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού: παραγωγικά δίκτυα συνεργασίας και τριτογενοποίηση

- Η *άνιση ανάπτυξη* είναι αποτέλεσμα και ταυτόχρονα προϋπόθεση των αναγκών *συσώρευσης του κεφαλαίου*.
 - Κάθε νέος κύκλος ανάπτυξης δεν λαμβάνει χώρα μέσα σε ένα ομοιογενές γεωγραφικό περιβάλλον αλλά σε ένα περιβάλλον έντονα διαφοροποιημένο τόσο από την άποψη των *φυσικών του διαθέσιμων όσο και των δραστηριοτήτων που έχουν αποκρυσταλλωθεί* σε αυτό κατά τις προηγούμενες ιστορικές περιόδους. Η γεωγραφική διαφοροποίηση δεν είναι μόνο «προίκα» της φύσης σε φυσικούς πόρους (natural endowments) αλλά και «δώρο» πολλών χρόνων ανθρώπινης ιστορίας (path-dependant process).
 - Η γεωγραφία συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανομή των δραστηριοτήτων.
-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΑΛΕΞΗ: Διαδικασίες οικονομικού μετασχηματισμού

Τσιάπα Μαρία
